

MLEČNI PUT

U sferi imaginarnog, mleko se nalazi u bliskim i složenim odnosima s vodom, krvlju, ženskošću, detinjstvom. Putovanje kroz mlečnu magiju i mlečna verovanja od antike do modernog doba, od Azije do Zapadne Evrope

Svaka tečnost je voda a svaka voda je mleko. Posvećena primordijalna vlaga, koja ističe iz tela majke zemlje, večitog izvora živih oblika, bila je u središtu arhajskih kultura neolitske pre-indo-evropske Evrope. Taj neshvatljivi element, bogat klicama, koji fermentira od neispoljene latencije, to neiscrpno supermleko sadržalo je prvu životnu energiju, mračnu tajnu egzistencije, rađanja, plodnosti, vlažni ferment koji upravlja mehanizmima rađanja, rasta i obnavljanja. Izumiranje, uništavanje dolazili su od suvog (u antici su mrtve nazivali *alibantes*, “isušeni” ili “dehidrirani”); životna klica se, naprotiv, nalazila u tečnom, vlažnom, raskvašenom. *Vita est per humiditatem*, rekao je Aristotel. Moć vode, njena rađalačka sila (*vis genitiva*) bila je uzajamno zamenljiva s moći mleka jer su i voda i mleko bili stvaralački principi; jedno je varijanta drugog: voda je pročišćavala, oplođavala, lečila, obnavljala, podmlađivala, šikljala, u neumoljivom paralelizmu i nerazlučnoj simbiozi s “moći” mleka: hraniti, činiti da nešto raste i množi se. Kao čarobna vrela, ženske grudi bile su plodno skladište života, prečišćavajući izvori mlake i slatke bujnosti, *whera*, matrica reprodukcije i izobilja, univerzalna metafora plodnosti za muškarce, životinje i polja.

Nerazdvojno povezana s mlekom u arhajskom senzibilitetu, magijskom mentalitetu i kolektivnom nesvesnom, voda, “materijalni princip svih elemenata” (*Tales*), stapa se sa ženom, vlažnom kao Mesec, rosa i kiša, poistovećuje se sa ženskim i materinskim ar-

hetipom koji luči mleko. Iranska boginja voda “daje im /ženama/ mleko koje im je potrebno”. “Vode, naše majke željne da učestvuju u žrtvovanju, skandirale su jednu vedsku himnu, dolazeći nam sopstvenim putevima i dajući nam svoje mleko.” U *Avesta-Jasni*, ambivalentnost vode/mleka, tog primordijalnog hraniteljskog principa koji upravlja rođenjem svih živih organizama, te čorbe koja inkubira sve oblike života na planeti, transcendiraju se u himni-molitvi koja ima čudnu i sugestivnu moć:

Slavimo ove principe hranjenja, rađanja, razvijanja... Njima prinosimo ovu žrtvu, vodi rose, potoka, kiše, izvora, posvećenoj vodi, semenskoj vodi... Želimo da vas slavimo, o vi, vode i krvne i semene tečnosti! Evo kako vas slavimo, o vi, vode koje prožimate sve stvari, savršeno dobre i lepe vode. Evo gde vas dozivamo da se rasprostrete, o svete vode! O tečnosti rasprostranjenih dejstava, koja prostireš svoju božanstvenost u telu svakog čoveka, o mleko, mi te prizivamo!

Odnos između vode i mleka je gotovo univerzalna konstanta: nalazimo žrtvovanje mleka i svečanosti koje okružuju mužu u službi prizivanja kiše od Balkana do Bavarske (gde voda od grada skupljena u škropionicama treba da pojača mleko) i od Afrike do Indije (u nekim perifernim regionima i danas postoji figura mlekara-sveštenika), gde na dan letnje ravnodnevice mlade devojke pevaju magijske himne tražeći vodu za polja i mleko za krave.

Sveta polivalentnost vode/mleka izražava se u drevnom kultu (koji se na selu upražnjavao do pre nekoliko decenija) galaktoforne vode (u hrišćansko-katoličkoj verziji “madona mleka”) koje majkama vraćaju izgubljeno mleko i obnavljaju ili čak pojačavaju proizvodnju kravljeg mleka. Mlečne pećine, “mlečni izvori”, “mlečno kamenje”, kremen, beli steatiti, u severnoj Italiji zvani “longobardijske majke”) bili su na selu mesta i predmeti intenzivnih magijskih kultova. U dubini svetih hrastovih šuma krila su se drevna svetilišta laktacije. U kasnom paleolitu, porodilje čije se mleko smanjilo ili presušilo tražile su pomoć i lek u vodama galaktoforne vode. Ne samo ljudske majke, već i životinje koje se gaje zbog mleka morale su da piju vodu koja obnavlja. U Rimu je izvorska voda bila pod zaštitom Junone Lucine (u staroj religiji Laciuma, Bona Dea je dobijala mlečnu žrtvu), a kasnije je prešla pod starateljstvo Deve Marije, Svete Ane, svete Jelisavete, i svete Jefimije. U hrišćanskoj Evropi, od Irske do Bretanje, od Francuske do Ita-

lije, madone i svete zaštitnice mleka zamenile su prehrisćanski “mlečni izvor” (ali ga nisu potpuno potisnule). U zemljoradničkim društvima s nestabilnom ravnotežom, u kojima su neprestano vladali strepnja i strah od gladi, laktacija je bila jedan od najvažnijih momenata za porodice i društvene grupe: “čuda mleka” i uplitanje natprirodnih sila u osetljivim periodima dojenja sve češće su se pojavljivala u legendama i dospela u središte brojnih oblika obožavanja, kao da je trebalo naglasiti krajnju neophodnost da se zaštiti bela linija života, tečni zemaljski mlečni put, karika neophodna za prenošenje i nastavljanje egzistencije.

Muškarci-dojilje

Fundamentalno prvenstvo ženskog principa, nesporna moć majki, davateljki i zaštitnica života, proširena i na *lactatio agravidica*¹ devica i starica, izazivala je, po svemu sudeći, mutnu “zavist” muškaraca: vidimo kako se pojavljuju neobične figure muškaraca dojlja, zagonetna i neobjašnjiva prisustva koja osciliraju između nekromansije i svetosti. *Lactatio mascula* ili *virilis*² stupa u magijsko kruženje natprirodnog, naročito u galskoj katoličkoj kulturi. U keltskoj Italiji, a u izvesnoj meri i svuda na evropskom zapadu, od Francuske do Iberijskog poluostrva, sveti Berah, sveta Finkua, sveti Koman Ela u Irskoj i sveti Mamante u Italiji, u Francuskoj (gde je bila rasprostranjena i legenda o ocu Mlečniku), u Španiji i u Portugalu, postaju, među seoskim stanovništvom poslanici Božje promisli koji, preko svetih *ubera patris*, obezbeđuju neočekivani opstanak napuštene odojčadi i dece bez majčinske brige. Kult svetog Mamantea, ili svetog Mamija iz Cezareje (jednog od najpopularnijih svetaca vizantijskog istoka), koji se tokom poznog srednjeg veka razvio i na zapadu, pripisivao je tom čudesnom androginu hranitelju³ moć da doji decu, da iz zemlje izvlači čudotvorne izvore čija je voda vraćala dojljama presušeno mleko kao i spo-

1 Lučenje mleka bez trudnoće.

2 Muška ili virilna laktacija.

3 U primitivnom hrišćanstvu i gnostičkim strujama bezbroj puta je formulisana i potvrđena ideja o biseksualnosti Hrista i Adama, ideja koju je pre nekoliko godina preuzeo papa Jovan Pavle I. On je zapanjio i skandalizovao mnoge vernike kad je iznenada uzviknuo: “Bog je još više majka nego otac.”

sobnost da zaštite životinjsko mleko. Ime ovog sveca davaoca mleka, gospodara voda i mleka nalik na stara iranska i arijevska božanstva, prizivale su ne samo majke koje su patile od nedovoljnog lučenja mleka (hipogalaktija) ili čija odojčad nije imala apetit, već i pastiri i stočari. Posvećivana su mu mala svetišta i tabernakuli u blizini izvora i vodenih tokova, na livadama, zemljištu s kojeg se sakuplja seno i pašnjacima. Pod njegovom blagonaklonom zaštitom⁴, životinjsko mleko nikad ne bi prokislilo i pokvarilo se.

Religija voda i laktogeni kultovi ukrštaju se u ovoj zagonetnoj figuri svetog dojitelja, nebeskog androgina, hrišćanske hipostaze jednog rituala koji se razvio iz vodenih i mlečnih isparenja, iz travestiranih ostataka velike Boginje Majke, deliteljke ili izvora, “posude” s dojkama, blagonaklone darovateljke života, čiji se kult u neolitskom razdoblju prostirao od Atlantika do sarmatskih planina, pošto je nadživeo čak i indoevropsku invaziju, kao što je pokazala Marija Gimbutas u svom divnom radu. Tema muške laktacije – *lactatio mascula* – prostire se i u nordijskom folkloru i tradiciji bajki. Da bi spasao svoje odojče, džinovski Torgil – čija žena Torej je ubijena – odseca svoje dojke: iz njih najpre šiklja krv, pa sukrvica i na kraju mleko kojim on hrani svoje dete. U jednoj bajci braće Grim, div koji je sišao s planine ugrabi Palčića, majušnog sina jednog seljaka, da bi ga odveo u svoju kuću usred šume. On mu daje svoju dojku, i dete, koje ranije nije uspelo da poraste, postaje džinovsko biće nalik na divljag stvora koji ga je usvojio. Nemačka bajka sadrži očiglednu referencu na inicijacijske obrede, na aollescente u pubertetu koji se odvajaju od porodice da bi se vaspitali u “muškim kućama”, začaranim kućama straha i užasavajućih inicijacijskih ispita. U islandskoj sagi o Torgilu još su očigledniji odnos između krvi i mleka i suštinska istovetnost dveju tečnosti. U stvari, nordijska legenda izražava na mitološki način drevno verovanje, sveprisutno kako u “divljoj” misli tako i u premodernoj “naučnoj” misli, da se mleko i krv razlikuju samo po boji. Verovalo se da je crvena tečnost, “hrana” i “riznica ljudskog života”, u večitom i mir-

4 Po legendarnom životopisu, jedan andeo je čak naučio ovog sveca tehnikama obrade mleka i proizvodnje sira: tako se zbilo neobično udvajanje, sv. Mamant se identifikovao s “divljim čovekom”, *Wildermannom* alpskih kultura bogatih pašnjacima i šumama.

nom previranju, u neprestanom kretanju, veoma slična mleku, beloј krvi”, mlakoj, gustoj i slatkoј tečnosti, koja je nezamenljiv činilac rasta u prvim godinama života, a u poslednjem čovekovom dobu, blagotvoran eliksir koji odlaže i usporava (ako ne i zaustavlja) nadiranje vremena što grize i proždire sve stvari.

Pijenje preparata na bazi krvi i sisanje velikih količina mleka bili su najefikasnije sredstvo za “obnavljanje i jačanje” po formuli čuvenog lekara-filozofa, firentinskog neoplatoničara Marsilija Fičina, sredstvo “koje razjeda i postepeno uništava staračku groznicu”. U XVIII veku Frančesko Redi preporučivao je svojim pacijentima mleko, naročito magareće, dok je njegov učenik Antonio Koki, teoretičar “pitagorejske ishrane”, to jest vegetarijanstva, predlagao mlečnu ishranu čak i osobama dobrog zdravlja. Nemački lekar Fridrih Hofman (Hale, 1660-1742), iako je priznavao ambivalentnost mleka i postojanje veoma raširenih idiosinkrazija, davao je mleku prvenstvo nad svim drugim namirnicama i, krunišući ga za *priceps alimentorum*, proglasio ga je hranom koja najviše odgovara ljudskom telu u svim životnim dobima⁵. Za njega je svako mleko bilo “nosilac zdravlja” i “izvrstan lek” protiv sušice, ali je naročito preporučivao magareće mleko zbog njegovih posebnih svojstava⁶.

Moći mleka

Ipak, po uverenju premoderne medicine, nijedno mleko nije ravno mleku žene u borbi protiv hemoptize i tuberkuloze, naročito kada se uzima direktno sa izvora, to jest iz dojke. Škotski lekar higijenista Vilijam Bukam, u svom traktatu *Domaća medicina* (Edimburg, 1769), podseća na “čudesna izlečenja” postignuta primenom te poznate terapije. Plemeniti italijanski lekar Đovani Mikele Galo prikazao je na naslovnoj strani svoje obimne disertacije (*Disertazione del vero, e sicuro metodo dell'uso del latte*, Firenca 1753) izmršavelog starca koji, pridivajući se na krevet, pruža žedna usta ka dojilji koju mu je poslala sama promisao: *vitam sugendo protraxi* (sisajući produžavam život), rečito poručuje ornament. Ta deviza

5 “Omni aetati, omni corporis naturae et temperamento, ad nutriendum et sustentandum corpus convenientissimum” (De saluberrima seri lactis virtute).

6 “In expugnanda gravissimorum morborum contumacia utilissimum” (De mirabili lactis asini in medendo usu).

i amblem ne svedoče samo o uobičajenim medicinskim praksama toga doba, koje počivaju na pretpostavci da najdelotvornije lekove luči ljudsko telo (*homo homini salus*) već i na uobičajenoj upotrebi humanog mleka koje je “sama priroda brižljivo pripremila i smestila u sudove koje je još i ulepšala”, primetio je, s pomalo samozadovoljnom galantnošću, francuski prevodilac i komentator Bukamove *Domaće medicine*. Zahvalno priznanje starca koga je oživela mlada dojilja odslikava i lično iskustvo lekara Gala: kako pripoveda u svom traktatu, patio je od obilnog i čestog izbacivanja krvi i izlečio se humanim mlekom; uzeta direktno iz dojke, ta tečnost čuva netaknute “duhove” i “vrline” koje bi izgubila kad bi se pila na neki drugi način – objašnjava Herman Boerave, čuveni Holandanin, ponos medicine XVIII veka.

Živa i životna namirnica, dragoceni sok biljke-čoveka, metaforička varijanta krvi kadra da hrani naučne duhove poput Pitagore i da ojačava hipertrofirano telo Kiklopa, velikih potrošača mlečnih proizvoda i velikih vinopija i ljubitelja mleka, u skladu s klasičnom tradicijom po kojoj se dve slavne tečnosti slažu i dopunjuju u izbalansiranom i pozitivnom jedinstvu. U “faustovskim” snovima o podmlađivanju i obnavljanju, koji su opsedali evropsku uobrazilju u to vreme kada je život bio kratak a egzistencija krhka, mleko i krv poprimili su neodoljivu draž magijskih eliksira dugovečnosti. Zato su ih priželjkivale vračare, zlobne starice crnih, sasušanih i opuštenih dojki, jalovih i beskorisnih, i zato su one, *nocturno tempore*, silazile kroz odžak da sisaju mleko i krv. Nekih noći u Furlaniji, duhovi žedni krvi i mleka, Čalčut i Mora (personifikacije noćnog demona) sisali su dojke dece, žena i muškaraca, dok su se veštice (*le magne*) pretvarale u zmiје da bi ispraznile dojke majki i usisale decu. Čarobnice, vračare, veštice, Satanini učenici, sveštenici sramne mise, članovi anticrkve i tajni agenti u službi čudovišne protivprirodne sile imali su natprirodnu moć da muzu mleko iz muških životinja – jaraca, krmaka, bikova – muškaraca i dečaka, i da napune mlekom muške grudi. Ružne starice sposobne da proizvode mleko u svojim sparušenim dojkama i muškarci koji na neobjašnjiv način uspevaju da doje (sveti “mlekar” i vrač s dojkama otelovljuju neodređene, uzajamno zamenljive figure *s dva lica*) smeštaju se na nesigurnu teritoriju, na granicu svetosti i svetogrđa, između dijaboličke nekromanije i božanskog providenja, na beskonačnoj i zagonetnoj *no man’s land*, u znaku

ambivalncije, pod vladavinom metamorfoza, izokretanja i menjanja uloga.

U folklornoj uobrazilji i usmenoj tradiciji bajke, nasleđu koje je zajedničko vanevropskim kulturama, pre svega indo-iranskoj i afričkoj (gde kiselo mleko i užegli buter igraju važnu ulogu izvan područja ishrane), neprestano iskrsavaju dve teme: kontinuitet i uzajamna zamenljivost mleka i krvi, i pretvaranja vode u mleko. U drevnoj misli, koja ne razdvaja organsko i neorgansko, u kojoj čak i kamenje i minerali mogu da razviju laktogenu aktivnost⁷, mlečni element ima nebrojene funkcije i magijske moći: balzam koji leči rane⁸; panaceja koja može da ublaži žeđ i utoli glad i da postigne nemoguće: preokrećući tok vremena, mlečna kupka može da postigne čudo, ne samo da vrati mladost već i da vrati život umrlom.

Osnova i potpora egzistencije (*“humanae huiusce vitae fundamenta”*), dragocena krv koja je postala bela zahvaljujući tome što je providenje udesilo da ona sporo ključa u mlakoj peći ljudskog ili životinjskog tela⁹, mleko mora da bude zaštićeno od podmuklih spletki, čini i čaranja. U mleku koje crpi iz dojke svoje hraniteljke, odojče nalazi vitalnu (i fatalnu) tečnost koja uobličuje njegov temperament i programira njegov karakter, jer je u tom mesečevom fluidu koji izbija iz ženskog mikrokosmosa upisana slika njegove budućnosti¹⁰. Ali u Italiji je nezamislivo hranjenje odojčeta i dece kravljim mlekom; Taso je taj običaj smatrao “veoma varvarskim” i užasavao se prakse, široko rasprostranjene u Francuskoj, da se deci daje kravlje mleko jer je smatrao da će od toga najverovatnije postati troma i razviti pokoran karak-

7 Gravidno telo zemlje, dojke Velike Majke, vlažnog i plodnog organizma mogu iz stena da izvuku tečnost koja vlada nutritivnim mehanizmima života i da tako napune jezera i pećine mlekom.

8 Druid Dostan poučava kralja Irske kako da izleči svoje ratnike pogođene otrovnim strelama Bretonaca potapajući ih u mleko sto četrdeset belih krava sipano u jarak na bojnopolju.

9 *“Cum lac nihil sit”* – kako primećuje u svom delu Nomothelasmus, seu ratio lactandi infantes, rezimirajući vekove arapske naučne misli, Điolamo Merkurijali, lekar iz Tassa, koji se veoma zanima za probleme dojenja, dece i žena – *“nisi sanguinis optime concoctus”*.

10 *“Tota indoles, totaque futurae vitae imago”* (Girolamo Mercuriali, *De morbis puerorum*).

ter goveda. Govedo je – primećuje on u svom opisu francuskih običaja koji je 1572. poslao grofu Erkolu de Kontrariju – servilna i trpeljiva životinja, ne samo kad radi već i kad prima udarce; hrana koju dobijamo u osjetljivom dobu utiskuje jedan deo sopstvenih osobina u telo i dušu, koji su kod dece još nežni: ako medicina i politika ne prihvataju za dojkinje bolešljive žene ili žene rdavog morala, kako bi mogle da prihvate grube životinje?

Dojkinja ili pomajka birana je s pažnjom i dojila je po precizno utvrđenim dijetetskim pravilima. Ženi koja se bavila dojenjem bio je zabranjen niz namirnica: ako nije želela da joj se mleko smanji ili potpuno presuši, morala je da se uzdržava, između ostalog, od jela začinjenih peršunom, nije smela da jede kupus i šargarepu ni da pije čisto vino. Ali bilo je mnogo onih koji su se protivili dojenju za novac. Savonarola je prekorevao majke čiju su decu dojile dojkinja ili robinja zato što “prvo mleko daje dečaku njegovu osnovnu sklonost” (*Propoved na Svetu subotu*).

Začarano mleko

Maleficium lactis, jedna od najčešćih ozbiljnih optužbi u slučaju sumnje na veštičarenje, predstavljao je posebnu opasnost. Krećući se po najdubljem mraku (*noctu oberrantes*), kao noćne ptice (*striges*), nečisti rod veštica i zlih žena nastojao je da omete “*veneficiis, philtris, incantationibus et fascinationibus*”¹¹ nežni razvoj dece pomoću tri oblika bacanja zlih čini: otrovnog dodira, pogleda i daha. Odbijanje mleka, postepeno neizlečivo mršavljenje deteta (*macies*) bili su sigurni simptomi podmuklih “čini”. Pre nego što bi ostavile dete samo u kolecvi i prepustile se snu, majke su tiho izgovarale kletve da bi se veštice udaljile i da ne bi – kao što kaže jedna ekloga Batiste Montovana s kraja XV veka – izvukle krv iz njihovog detenceta: “*Ne strix nocturna per umbras/hauriat infantes.*” U nemirnim noćima punim strepnje, pre nego što utonu u san, majke su preduzimale i druge mere opreza: paljenjem kiparisovog drveta, cimeta, karanfilića i mirišljavih štapića, pravile su zaštitnu zavesu od oporih i jakih mirisa oko kolevke; taj bezbednosni aparat dopunjavan je češnjem belog luka ili strukom

11 Đirolamo Merkurijali istakao je te opasnosti u svom traktatu o dečjim bolestima.

mesečeve trave, koji se stavljao detetu oko vrata, kao i opscenim amajlijama za teranje zlih duhova.

Urokljiv pogled veštica, nevidljivi fluid koji emanira iz njihovog zlonamernog oka (“urokljivo oko”) ugrožavao je dojenje, prekidao dovod mleka kod dojilja i izazivao odbijanje mleka kod dece, ali je štetno uticao i na životinje čije se mleko koristi u ljudskoj ishrani. Bacajući svoj podmukli pogled, čineći da se u mračnim stajama pojave sjajni predmeti, zle žene (gospodarice oluja i vetrova i čarobnice mleka) mogle su da smanje, odlože ili prekinu protok dragocene tečnosti. Ali trebalo se čuvati i drugih noćnih posetilaca koji su mogli da uznemire životinje ulazeći lukavo u staje: inkubus ili malik (*linchetto, calcherello, buffardello, mazzapegolo*, kako su ih zvali u centralnoj Italiji) uznemiravali su i plašili kako domaće životinje tako i njihovog gospodara. Da bi se odbranili, seljaci su pribegavali domišljatim zaštitničkim ceremonijama, čiji su oblici varirali od jednog mesta do drugog: kletve, *agnus dei* od osvećenog voska, osvećene maslinove grančice koje su se vezivale za rogove, crvene tračice privezane na neki deo tela, meso obloženo mešavinom čarobnih trava, čvor na kraju repa, dimljenje staja travama koje teraju demone.

Morlaci, “siromašan, prljav i vrlo sujeveran narod” iz dalmatinskih i ilirskih planina, listom su verovali u “postojanje vampira” kojima su, kao u Transilvaniji, pripisivali sposobnost da sisaju dečju krv; kad bi umro “čovjek za koga se sumnjalo da bi mogao biti vampir”, ili kako se govorilo *vukodlak*, oni su mu odsecali potkolenice i zabadali trnje po celom telu; verovalo se da “posle te dve operacije mrtvac više neće moći da luta. Ponekad se događa da neki Morlaci pred smrt mole svoje naslednike da ih pre ukopa obrade kao vampire, predviđajući da bi mogla da ih obuzme velika žeđ za dečjom krvlju¹²”. Žeđ za krvlju, žeđ za mlekom. Grčevita želja da se crpe iz toplih izvora života, da se pije njegova kvintesencija. Vampirizam zapravo pokazuje strašno i zlokobno lice, obrnutu sliku tabua koji se odnosi na ljudsku krv i koji postoji u mnogim kulturama (među ostalima i u hebrejskoj). Kod sveštenika alobrožanskih plemena iz Dofinea i Savoje, kojima je bilo zabranjeno ne samo da prosipaju i piju krv, već i da je dotaknu, tabu

12 Reči Alberta Fortisa, koji opisuje te divlje krajeve u XVIII veku u svom delu *Viaggio in Dalmazia* (1774).

je poprimio formu propisa: deci koja su bila predviđena za sveštenečki red uskraćivano je majčino mleko zato što, kako je rekao franjevački biskup Antonio de Gevara u svojoj *Knjizi o Marku Aureliju*, u kojoj je prikazao španskoj princezi bogat uzorak seljačkih sujeverja i praksi povezanih s dojenjem, “pijenje mleka nije ništa drugo do pijenje bele krvi jer belo mleko nije ništa drugo do kuvana krv, a obojena krv nije ništa drugo do nekuvano mleko.”

Ceo indijski svet i svi bogovi rađaju se iz okeana mleka; taj okean meša i uzburkava bog Višna jednom zmijom ili kosmičkim drvetom (ili, po drugoj tradiciji, Šiva svojim falusom): beskrajno prostranstvo prvobitnog mlečnog mora, ogromna kosmička materica natopljena neobjašnjivom tečnom plodnošću, preobražava se u mek, tečan buter. U obredu spravljanja esencije besmrtnosti, u vedskoj *somi* kao i u persijskoj *haomi*, ključnu ulogu ima upravo mleko kojem je dodata tajanstvena, verovatno halucinogena trava čiji identitet još nije utvrđen. *Haoma* je tajanstvena tečnost koju su Parsi (Iranci koji su se doselili u Indiju u doba predaka) nudili kao žrtvu kad su prizivali kišu; ona je svojom belinom podsećala na prvobitni okean. Altajsko stanovništvo koje je gajilo koze (kao što su stari Iranci gajili goveda) prosipalo je kobilje mleko da bi dobilo obilje sena. Indra, indijski Bog oluja i vegetacije, muze “olujni oblak” i iz njegove munje otvara dojke planina i prisvaja krave iz kojih teče plodna kiša. U arijevske mitologije starog germanskog stanovništva, oblaci su bili naduvene krave, a rosa je bila mleko koje je destilovalo nebo. U Vedama i kod Parsa, himna vodama implicitno se obraća mleku, smerajući na simbolički krug tečnosti: mleko priziva kišu, kiša upućuje na sok biljaka, koji je pak povezan sa semenom tečnošću, kvintesencijom snage klijanja sadržane u kosmičkom moru.

Nebeska krava, jedno od najvažnijih božanstava egipatskog panteona, velika krava muzara koja se uzdiže na horizontu i čija nabrekla vimena hrane ljude i životinje¹³, pridružuje se Olimpu božanstava koja podupiru kosmos: to jasno pokazuje ogroman značaj laktacije.

S francuskog prevela Slavica Miletić

13 Taj vrlo problematičan kult prenele su sve do Egipta religije afričkih naroda koji su gajili krave s dugačkim rogovima.